

te u Dubrovniku. U isto doba orgulje dobiva i Sv. Stošija u Zadru. Fra Urban, mlet. graditelj, autor orgulja u Sv. Marku u Veneciji, gradi orgulje za trogirsku stolnu crkvu, od kojih su se do danas očuvale oslikane vratnice, djelo Gentilella Bellinija iz 1489. Oko 1480. orgulje dobiva i zagrebačka katedrala, u Puli se spominju 1417. God. 1649. zagrebačka katedrala nabavlja o., rad Gregora Štrukla. Najstarije među očuvanim hrv. orguljama potječu s poč. XVII. st. To je skupina od šest malih o. i pozitiviz iz Lepoglave, Varaždina, Zlogonja i Vukovja. Osobito su zanimljive o. u pavlinskome samostanu u Lepoglavi iz 1649, s dva raskošna kućišta ukrašena inkrustacijom i pozlatom, te autentično očuvani pozitiv iz Borla (Gradski muzej, Varaždin) iz 1668, s vratnicama oslikanim prizorom Navještenja. U Dubrovniku je nezaobilazan primjer raskošnoga kućišta u crkvi Sv. Franje, oko 1690, sa šest monumentalnih figura u prospektu.

Usporedno se s obogaćenjem zvuka može pratiti i postupni razvoj arhit. oblikovanja ormara, premda morfološki razvoj kućišta i njihovu umjetničku obradu sve do sred. XVII. st. karakteriziraju strogo određeni oblik i naglašena plošnost.

U XVII—XVIII. st. događaju se bitne promjene i u konstrukciji glazbala i u strukturi njegova kućišta. U skladu s novim akustičkim idealima visokoga baroka paleta zvukovnih boja postaje bogatija, a izražajnost se glazbala proširuje pomoću dvaju manuala. U stilu epohe koja se odlikuje razigranošću linija i mnoštvom novih oblika, ormari u XVIII. st. napuštaju kubičnu formu i statičnost, tipičnu za XVII. st., raščlanjuju se u više tornjeva i polja. Prospekt se također oblikuje u skladu s novim estetskim načelima. Zabiti ormara, zavjese nad sviralama, krila na bokovima i pozitiv u korskoj ogradi ukrašu se nesimetričnim motivima rocaillea u raznolikoj igri oblika. Po glazbenoj vrsnoći ističu se u tome razdoblju o. u crkvi Sv. Marije Magdalene u Čazmi iz 1767, pripisane graditelju J. Henckeu, te instrumenti A. Roemera na Trškome Vrh u i u Varaždinskim Toplicama. Zbog likovne privlačnosti ističu se i kućišta orgulja franjevačkoga samostana u Samoboru, graditelja A. Weina iz 1738. Scholzov pozitiv u Dolu Pribičkome iz 1782, orgulje crkve u Mariji Gorici iz 1759. I. J. Eisla, u Kutini iz 1777. i u Sv. Lovri u Petrinji (razorene u ratu protiv Hrvatske 1991), kao i orgulje u franjevačkome samostanu u Našicama, također iz druge pol. XVIII. st.

U Dalmaciji je XVIII. st. obilježeno djelovanjem izvanredno nadarena graditelja P. Nakića, rođena u okolici Šibenika, i njegovih učenika F. Dazzia, G. Callida i N. Moscatellija. Danas postoje samo četiri provjerena Nakićeva glazbala, i to u Nerežišću iz 1753. i Supetru na Braču, u katedrali na Rabu iz 1756. i u Sv. Frani u Šibeniku iz 1762. Nakićevi učenici kao da su podijelili područje djelovanja: Dazzi, a poslije i Moscatelli, grade u Dalmaciji, a Callido na S. Jadranu, gdje mu se tek tu i tamo pridružuje Dazzi. Najpoznatiji su njihovi instrumenti u Bujama, Buzetu, Malome Lošinju, Pučišću na Braču te u Šibeniku.

U arhitekturi orguljskoga kućišta na jadranskoj obali prevladava jaka tal. tradicija jednostavnih ormara s jednim lučno ili ravno završenim otvorom u prospektu. Od toga se tipa, međutim, udaljuju svojom raskošnom arhit. i dekorativnom koncepcijom kućišta dviju dubrovačkih crkava, katedrale Sv. Marije i Sv. Vlaha, kao i kućište Eislovih orgulja u samostanu Sv. Petra u Šumi. To je kućište izvanredan primjer drvorezbarskoga i skulptorskoga umijeća majstora pavlina u XVIII. st.

Potkraj XVIII. st. razigrane će se forme smiriti u svjesnoj klasicističkoj težnji prema ant. jednostavnosti i ravnoj plohi, a novo će vrijeme ostaviti svoj pečat i u umjetnosti oblikovanja orguljskih ormara. Najljepši su uzorci kućišta orgulja u Velikome Bukovcu iz 1855, rad Bečanina C. Hessea, i u crkvi Sv. Tereze u Suhopolju, nepoznata graditelja.

U XIX. st. u teškome gospodarskom stanju djeluju u gradovima male radionice domaćih graditelja. Osobito je plodan zagrebački majstor P. Pump, autor šezdesetak glazbala, među kojima su po svojim kućištima zanimljive orgulje u Divuši iz 1844, Farkašiću iz 1848. te u Cigleni i Topuskome. Taj se ustaljeni kasnoklasicistički svijet mijenja kada se oko 1850. pojavljuju novi graditelji pod utjecajem romantizma, koji već prevladava u Europi. Reprezentativno su ostvarenje novoga razdoblja bile orgulje s 40 registara F. Fochta iz Pečuha, građene za zagrebačku katedralu, poslije prenesene u Pregradu. Nakon 1850. dolazi do temeljitih promjena na

području gradnje orgulja: serijska proizvodnja u izvjesnoj mjeri standardizira gradnju i zvuk. Kućišta se tipološki često ponavljaju i gube u stilski teško odredivim smjerovima, a ta kretanja ostavljaju trag i u Hrvatskoj. U nemogućnosti da se odupru zahtjevima vremena, male radionice nestaju, a neke preživljavaju još kratko vrijeme (J. Erhatic u Križevcima). Jedina koja se održala djelujući od 1870. kroz četiri generacije sve do danas jest zagrebačka tvrtka »Heferer«. Vrijedno su umj. ostvarenje toga razdoblja njihove orgulje u crkvi Sv. Lovre u Požegi. Nastale sretnom suradnjom graditelja M. Heferera i projektanta kućišta H. Bollca, orgulje su na Milenijskoj izložbi u Budimpešti 1896. nagrađene zlatnom medaljom. Iz našega su vremena vrijedan instrument orgulje firme »Walcker« iz 1974. u zagrebačkoj Koncertnoj dvorani »Vatroslav Lisinski«. Kućište sa slobodnostojećim sviralama bez okvira i čistoćom arhit. kompozicije uspješno je prilagođeno modernome prostoru dvorane.

LIT.: F. Bulić, Orgulje glasovitih umjetnika po crkvama Dalmacije, Sv. Cecilija, 1918. — L. Šaban, Graditelj orgulja P. Nakić i Šibenik, Rad HJZ, 1967, 13—14. — G. Radole, L'arte organaria in Istria, Bologna 1969. — L. Šaban, Doprinos trojice Moscatella orguljarstvu u Dalmaciji, ibid., 1974. — Isti, Evidencija orgulja u Hrvatskoj. Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 1975. — Isti, Stariji graditelji orgulja u gradu Varaždinu, Godišnjak gradskog muzeja Varaždin, 1975. — Isti, Povijesne orgulje kao kulturna baština Dalmacije, Prilozi — Dalmacija (Fiskovićev zbornik, 1), 1980. — Isti, Orgulje slovenskih graditelja u Hrvatskoj, Rad JAZU, 1980, 385. — Isti, Starije orgulje Osijeka i njihovi graditelji, JZŹO, 1983. — J. Meder, Orgulje u Hrvatskoj, Zagreb 1992. J. Mdr.

ORIGENOVA RASPRAVA O IZLASKU (Origenes: Super exodum...), romanički iluminirani rukopis, nastao potkraj XII. st.; čuva se u Riznici katedrale u Splitu. Inicijali su oblikovani od ljudskih i životinjskih likova te biljnih elemenata. Prevladavaju crvena i modra boja sa zlatom. Ističu se inicijali U (bradati muškarac siječe vrat zmiji s ptičjom glavom) i V (Krist stoji uz stablo, s druge strane tri čovjeka stoje jedan drugome na ramenima, a najgornji drži sjekiru).

LIT.: D. Keckemet, Romaničke minijature u Splitu, Peristil, 1957, 2. — A. Badurina, Iluminirani rukopisi u Hrvatskoj, Zagreb 1995. L. D.

ORIOLI, Dario, slikar (Ravenna, 12. XII. 1952). Diplomirao na Akademiji u Zagrebu 1980 (R. Goldoni). Bio je suradnik Majstorske radionice Lj. Ivančića i N. Reisera 1980—82. Slika interijere, mrtve prirode i motive s gradskih ulica u duhu pop-arta i metafizičkoga slikarstva, a približava se i postmodernim nastojanjima (bad painting). Samostalno izlagao u Zagrebu i Labinu. Bavi se oslikavanjem keramike.

